
Žili jsme tam jako přiklopění sklenicí

Žili jsme tam jako přiklopění sklenicí

Čeští studenti Jaromír Chlada a Petr Hindrich o svých studiích v Severní Koreji

Těsně před Vánoci 1989 odvezla severokorejská ambasáda předčasně své studenty bohemistiky ze stáže v Československu. Na dlouhá léta pak zmrazila výměny, jež za minulého režimu probíhaly celá desetiletí mezi univerzitami v Praze a Pchjongjangu. Letos ale překvapivě nabídli Severokorejci Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, aby vyslala do Pchjongjangu dva studenty. Jaromír Chlada a Petr Hindrich z pátého ročníku oboru koreanistika se tak mohli vydat na cestu do nejtuzší diktatury, v níž nemáme ani velvyslance. Jediní Češi, které potkali během půlroční stáže, byli turisté ze zájezdu pořádaného našimi komunisty.

Jak jste se vlastně na cestu do neznáma připravovali? Získali jste nějaké zásadnější informace?

Petr Hindrich: Něco nám řekli profesori, jenže ti byli v Severní Koreji naposledy v osmdesátých letech. Na Ministerstvu zahraničních věcí jsme získali určité informace, z nichž některé se nakonec ukázaly jako nepřesné. Třeba, že si do Severní Koreje nemůžeme vzít elektrické spotřebiče.

Jaromír Chlada: Nebo nám tvrdili, že tam nelze dovážet tiskoviny v korejštině. Riskl jsem to a vzal si jihokorejský slovník. Nikdo se po tom, co máme s sebou, nepídil.

Pomohly vám dětské vzpomínky na komunismus v Československu?

JCH: V komunismu jsem prožil prvních deset let života. Mám na něj podvědomé vzpomínky, které mi naběhly právě v Koreji. Již samotná šed' Pchjongjangu evokovala pocity z dětství. Znovu jsem si vybavil propagandistické nápisy typu "Se Sovětským svazem na věčné časy". Vzpomněl jsem si na svoje bakelitové hračky, které ovšem byly ještě bezvadné ve srovnání s těmi korejskými. Ale tohle všechno se mi vybavilo až na místě, při přípravě mi to vůbec nepomohlo. Petr na tom byl s informacemi, do čeho jdeme, přece jen lépe.

PH: Od prvního ročníku se zajímám o severokorejskou společnost a zpracovávám to i do postupové práce na téma Třídní původ a Kim Ir-senův kult. Takže jsem si spíš dokázal představit, co nás čeká. Jenže nakonec jsem byl překvapen stejně jako Jaromír. To je naprosto unikátní společnost, jejíž atmosféru lze strašně těžko popsat, zprostředkovat lidem, kteří tam nebyli.

Co vás zaskočilo nejvíc?

PH: Samozřejmě jsem byl připraven na kult Kim Ir-sena i jeho syna Kim Čong-ila, jimž se podařilo vytvořit totalitní dynastii, ve světě zcela ojedinelou. Ale všudypřítomnost propagandy obou Kimů mě stejně zaskočila. Hrne se to na vás nepřetržitě slovem, obrazem, v umění, v pouličních nápisech na každých deseti metrech. V novinách je prvních deset zpráv o Kimech, v televizi nevidíte pořad, v němž by nebyla zmínka o Velkém vůdci.

JCH: Zažili jsme v Pchjongjangu oslavy narození Kim Ir-sena, založení KILDR i osvobození od japonské nadvlády. Založení státu se slaví 9. září, ale již od půlky července vidíte na volných prostranstvích šiky Korejců navčivujících s vlajkami, šátky, pochodněmi nebo třeba i kopími různé alegorické scény. Všechno to pak vyvrcholí v den oslav na hlavním náměstí, přes které se po čtyři hodiny přesouvají obrovské masy lidí. K tomu hraje osmisetčlenná vojenská kapela.

Odkud jste oslavy sledovali?

JCH: Z tribuny pro cizince. Takových dvacet až třicet metrů pod hlavním balkónem s Kim Čong-ilem a nejvyššími pohlaváry.

Jak na vás Kim Čong-il zapůsobil?

PH: Úplně stejně jako v televizi, ten samý účes, šaty. Nevšiml jsem si, že by k někomu promluvil. On nikdy na veřejnosti nemluví.

JCH: Většinou je zobrazován s vážnou tváří, žádné emoce. Když ale skončil průvod, přišel k naší tribuně, zamával cizincům, ambasadorům, na druhé straně válečným hrdinům a měl jsem pocit, že se trochu usmál. Také to však mohlo být jen zdání.

PH: Já bych řekl, že se usmíval a mával na nás.

Získali jste dojem, že se lidé při navčivování na oslavy baví, nebo to berou jen jako povinnost?

JCH: Oni tam samozřejmě nemohou nejtít a je to zvláštní pocit vidět v ulicích stovky dospělých lidí s mávátky. Snad je to ale pro ně vytržení z všedního života, který je v Severní Koreji strašlivě monotónní. Vyvrcholením oslav bylo, že cizinci mohli sejít z tribuny a vmísit se mezi tanečnický a tanečnice. Měl jsem pocit, že si to skutečně užívají, a již jen fakt, že mohli vidět živého Kima, byl pro ně silným zážitkem.

PH: Korejci, stejně jako všichni Asiaté, milují hudbu. Malé děti v mateřských školách hrají výborně na bicí, elektrickou kytaru i další nástroje. Kapely vyhrávají v ulicích při volbách nebo třeba jen zedníkům k práci. Ale celé rodiny se také scházejí každou neděli v největším pchjongjanském parku, kde hrají na tradiční nástroje, tančí a zpívají.

JCH: Tyhle nedělní seance byly jedním z mála spontánních projevů, s nimiž jsme se v Severní Koreji setkali. Jestliže je spatření Kim Čong-ila pro Korejce zážitkem, jak se potom chovají v mauzoleu, kde leží jeho nabalzamovaný otec?

JCH: Jsou dojatí, mají slzy v očích. A neměl jsem pocit, že by to předstírali. Celý pohyb v mauzoleu je dokonale narežirován. Normálně by cesta do místnosti s Kim Ir-senem trvala tak tři minuty, ale ve skutečnosti k němu putujete asi třicet minut. Cesta se v budově zbytečně klikatí, procházíte prosklenými chodbami s působivým výhledem, jezdíte nahoru a dolů po eskalátorech jako na letišti, všude hraje podmanivá hudba. Vše je vypočítáno na efekt, musíte být naladěni na silný zážitek. Kim Ir-sen v proskleném sarkofágu nevypadá na osmdesátiletého starce, vlasy má černé, po bouli, kterou měl za života na krku, není ani památky. Prostě moudrý staršina v nejlepších letech.

Jak vypadalo samotné vaše studium na univerzitě?

JCH: Měli jsme přednášky šest dní v týdnu, protože sobota je v Koreji pracovním dnem. Kromě studia korejského jazyka a konverzace byly v původním programu i angličtina a práce s počítačem. Poté, co jsme absolvovali první kursy angličtiny a počítačů se severokorejskými školiteli, diplomaticky jsme jim navrhli, že by bylo možné oba předměty zrušit, protože se jim můžeme dostatečně věnovat v Evropě. Souhlasili.

Jaká témata jste probírali při hodinách konverzace?

PH: Většinou se to týkalo života na koleji a našeho denního programu. A pak jsme mluvili o památných místech, spojených s Kim Ir-senem. Vždy šlo o jakýsi background před organizovanou návštěvou revolučních muzeí, pomníků, porodnice, ale třeba i Domu pionýrů, který dětem, jak nám učitelé vysvětlili, věnoval Kim Ir-sen.

JCH: Mimochodem, to je obrovský dům o šesti stovkách místností, a když jsme tam přišli, nepotkali jsme na chodbách jedině dítě. Pionýři seděli až v místnosti, do níž nás organizátoři zavedli. Chovali se jako dospělí a předvedli nám umělecké vystoupení. Stejný program jsme potom viděli v televizi a účinkovaly v něm ty samé děti.

Bavili jste se ve škole nebo na kolejích s korejskými studenty?

PH: Byli jsme od nich důsledně izolováni. Bydleli jsme na koleji, kde byla tři patra pro zahraniční studenty a tři pro domácí. Schody do poschodí, kde bydleli Severokorejci, byly zazděny, a místní studenti měli oddělený vchod. Na škole jsme se pohybovali ve zvláštních učebnách pro cizince, vedle byly i třídy severokorejských studentů, ale bylo prakticky nemožné navázat s nimi nějaký bližší kontakt. To mně vlastně přišlo na celém našem pobytu nejhorší.

JCH: Stěžovali jsme si našim učitelům, že nemáme šanci mluvit s tamními studenty. Říkali: Ale klidně běžte za nimi, dejte se s nimi do hovoru. Tak jsme to udělali, ale brzy nás přešla chuť. Oni nezapředou konverzaci, jen se vyptávají, odkud jste, ale o sobě nemluví. Když jsme jim nabídli, že bychom se mohli sejít mimo školu, tak řekli bez bližšího vysvětlení: Nejde to. Podobné to bylo, když jsme se někde v Pchjongjangu ptali na cestu.

Jak reaguje Severokorejec na ulici, když ho osloví běloch plynulou korejštinou?

PH: Teenageři se zaleknou, malé děti se klidí z cesty, více v klidu jsou starší lidé. Většinou se upokojí, když zjistí, že nejste Američan, ale přicházíte z bývalého socialistického tábora. Mnozí z nich ani nezaregistrovali, že se u nás před čtrnácti lety změnil režim, pořád mají v podvědomí, že jsme spřátelená země. Ale pak nás stejně velmi často poslali úplně jinam, než jsme potřebovali.

JCH: Nakonec jsme pokusy o komunikaci a sblížení s místními lidmi vzdali a byli jsme rádi, že máme hodně domácích úkolů. Protože jinak nás ubíjela příšerná nuda. Televizní program, to jsou samá propaganda nebo estrády a občas sportovní utkání - stolní tenis, box nebo fotbalové zápasy korejské ženské reprezentace. Navíc vysílání běží jen od pěti hodin odpoledne do jedenácti večer, pak všichni zhasnou a jdou spát. Mají striktní limity na odběr elektrického proudu a musí šetřit. Celé hlavní město se ponoří do tmy a jediným osvětleným bodem v Pchjongjangu je obrovská socha Kim Ir-sena.

Co takhle jít do kina?

PH: V kině jsme viděli korejský velkořím z konce japonské okupace, kde Japonci potopí korejskou loď pro osobní dopravu. Při scénách, kdy se loď rozlomí a jde ke dnu, filmaři použili nejmodernější techniku a počítače. V podstatě šlo o korejskou verzi Titaniku.

JCH: Na jejich poměry byl ten film docela dobrý. Ale to byla úplná výjimka.

Jsou v Pchjongjangu kostely?

JCH: Je tam katolický a protestantský kostel a v létě začali stavět pravoslavný kostel. Oba jsou přítom každou neděli plné Severokorejců. Probíhá normální mše s kázáním v korejštině, zpěvem liturgických písní, lidé odříkávají Otčenáš a modlitby. Jenže jsem neměl pocit, že jde o lidi skutečně věřící. Nejspíš to je divadlo, aby vedení státu mohlo tvrdit, že v Severní Koreji je dodržována svoboda náboženství. Ve skutečnosti musí lidé uctívat jediného boha - svého Velkého vůdce.

PH: Když není pro stát problém zorganizovat desetitisíce lidí do průvodu, tak asi dokáže zařídit, aby přišlo šedesát lidí do kostela.

Chodí stále ještě Severokorejci v šedivých uniformách?

PH: Nevím, jak jinde, ale v Pchjongjangu toto oblečení, které lidem podle propagandy vždy posílal Velký vůdce, již pomalu mizí. Studenti z uniforem nosí jen čepici, jinak chodí v černých kalhotách a bílé košili. Ženy, pokud jsou si schopny ušetřit nějaké peníze, kupují různobarevné šaty, chtějí se líbit. Lidé ale nosí různé vyvedené odznaky s portrétem Kim Ir-sena, coby označení příslušnosti k nějaké kastě. Podařilo se nám vysledovat tři druhy: pro straníky,

studenty a ostatní občany. Víc jsme ale do tajů této heraldiky nepronikli. To je přesně druh otázek, na které Korejci, včetně našich učitelů na univerzitě, neodpovídali.

Na jaké otázky vám ještě neodpověděli?

JCH: V Pchjongjangu jsme objevili překvapivě dobře zásobené tržiště, kde bylo hodně čínského zboží. Prodávali zde boty, hračky, cigarety, žvýkačky, ale i maso nebo zeleninu. Nikdo vám neodpoví na otázku, jak se tohle zboží do hlavního města dostalo. Nešlo o černý trh, lidé na něm normálně nakupovali, byl tam správce tržiště. Přitom je známo, že Korejci běžně pašují zboží z čínského pohraničí i za cenu velkých trestů, budou-li přistiženi.

Je tedy možné, že v hlavním městě funguje státem organizovaný trh s pašovaným zbožím?

PH: Jsou tam trhy, kde je i čínské zboží, netvrdím, že pašované. Jsou tam ale i obchody pro cizince, kde se platí valutami. A státní obchody, které zejí prázdnotou. V Pchjongjangu je jediný obchodní dům. Tam jsem přivedl k zoufalství prodavačku, když jsem si chtěl koupit vázu z tradiční keramiky. Vůbec nevěděla, kolik stojí, zda mi ji může prodat. Byla to pro ni neobvyklá situace, že by si někdo chtěl koupit vázu a v regálu by po ní zůstala mezera.

JCH: Rozdíly mezi cenami pro obyvatelstvo a cizince jsou zřejmě obrovské. Součástí našeho programu byla i organizovaná návštěva zábavního parku. Když jsme tam pak šli znovu sami, jedna atrakce nás stála čtyři dolary. To je v Severní Koreji dvouměsíční plat dělníka.

Setkali jste se během svého pobytu se stopami hladomoru?

JCH: Pokud tam lidé hladoví, neměli jsme šanci se s nimi setkat. Na taková místa, zejména mimo Pchjongjang, nás prostě nepustili. Neměli jsme možnost ani vidět volnou přírodu nebo jet do hor. To bylo pro mne velké zklamání.

PH: Viděli jsme mnoho humanitárních pracovníků, distribuujících jídlo, ale žádného hladovějícího.

V době vašeho pobytu v Pchjongjangu vypukla válka v Iráku a vedení KLDK pohrozilo světu jadernou zbraní. Jak o těchto událostech psaly severokorejské noviny?

JCH: V tom duchu, že irácký lid bojuje proti rozpínavým Američanům. Když pak Bagdád padl, bylo to komentováno jako velké varování: Vidíte, něco takového by hrozně rádi Američané udělali s námi.

PH: O výhrůžkách severokorejské vlády se v novinách neobjevila ani zmínka. Běžní občané vůbec netuší, jak jejich vláda vystupuje navenek. Mimochodem, v hlavním městě jsem neviděl jediný stánek, kde byste si noviny mohli koupit. Noviny jsou distribuovány přímo lidem do pracovních jednotek a lze je číst třeba i ve vitrínách v metru. Dá se tak ušetřit spousta papíru, kterého je očividně nedostatek.

Nemáte teď s odstupem času pocit, že se vašim hostitelům přece jen podařilo díky chytré manipulaci vnutit vám obraz o něco růžovější, než je skutečnost?

PH: Neměl jsem pocit, že by na nás cíleně působili s úmyslem vsugerovat nám nějaký obraz proti naší vůli. Po Pchjongjangu jsme se pohybovali neomezeně, ale mimo jsme viděli jen to, co chtěli.

JCH: Spíš nás izolovali od řady věcí, než aby je malovali narůžovo. Prostě jsme tam žili jakoby přiklopení sklenicí.

Jiří Leschtina